

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «**Формування дизайнерського мислення молодших
школярів на уроках трудового навчання**»

Студентки: 2 курсу, МАПДПЗ
групи Освітньої програми:
Початкова освіта. Дошкільна освіта.
Спеціальності 013 Початкова освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістр

Чорної Людмили Вікторівна
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Казьмірчук Наталя Степанівна

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ДИЗАЙН-ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	7
1.1. Дизайн-мислення - реальна потреба сьогодення.....	7
1.2.Поняття «дизайнерське мислення», його основні характеристики.....	13
1.3. Роль і місце дизайнерської освіти у сучасній початковій школі (за результатами констатувального експерименту).....	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ.....	39
2.1. Педагогічні умови розвитку дизайнерського мислення молодших школярів на уроках трудового навчання.....	39
2.2. Форми, методи, прийоми організації трудового навчання із впровадженням елементів дизайн-освіти.....	48
2.3. Методичні поради, щодо формування дизайнерського мислення молодших школярів.....	61
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ.....	82

Вступ

Актуальність дослідження. Сучасна освіта перейшла від процесу трансляції знань до формування необхідних навичок і компетенцій, затребуваних суспільством. Тому формування вмінь роботи в команді, розвитку емоційного інтелекту, а також критичного і творчого мислення є нагальною потребою сьогодення.

Використання дизайн-мислення в проєктній та дослідній діяльності сприяє розвитку багатьох навичок, виступає результатом розвивального досвіду в процесі вирішення проблемного завдання.

Дизайн-мислителі не створюють готовий продукт або сервіс - вони генерують рішення, винаходять способи реалізації потреб. Такі рішення, реалізовані в продуктах або послугах, створюють для споживача нову цінність, за яку він буде готовий платити (або із задоволенням використовувати). Отже, навчаючи дітей дизайн-мислення, ми готуємо їх до подальшої інноваційної діяльності.

Нова педагогічна концепція початкової освіти передбачає специфічні дизайнерські засоби пізнання, які й визначають суть дизайнерського напрямку освіти. Застосування дизайн-підходу в технологічній освіті учнів: дає змогу здійснити інтеграцію мистецтва і техніки, формує уявлення про гармонійне навколишнє середовище; формує уявлення про екологічні та духовно-естетичні засади життя; передбачає освоєння традицій, яким підкоряється розвиток предметного середовища, і тим самим виховує національно-патріотичні почуття учнів; органічно поєднуючи інтелектуальний й емоційний компоненти, дозволяє помітно інтенсифікувати навчання та сприяє гармонійному розвитку особистості.

У світлі сучасних вимог до освіти провідна установка на озброєння учнів деякими уніфікованими практичними вміннями, які від класу до класу удосконалюються, вже недостатня. Практичні вміння і володіння технологіями можуть виступати лише засобами, але ніяк не цілями навчання, особливо в молодшому шкільному віці. Ручна праця має бути засобом розвитку сфери почуттів, естетичного смаку, розуму і творчих сил - тобто загального розвитку дитини. Формування елементів дизайнерського мислення

може бути успішно реалізовано саме в рамках предметно-практичної діяльності на матеріалі художнього конструювання. Використання елементів дизайн-освіти на уроках трудового навчання дозволить побудувати і реалізувати єдину освітню лінію від початкової школи до середньої і так далі. При цьому, починаючи з середньої ланки, профіль дизайн-освіти може поступово локалізуватися залежно від орієнтації установи: в окремих школах можуть функціонувати програми, наприклад, по дизайну одягу, зачіски, побутових приладів, інтер'єру.

Розв'язанню цієї проблеми були присвячені дослідження видатних вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, зокрема Л.С.Виготського, П.П.Блонського, Н.О.Менчинської, Г.О.Люблінської, М.М.Шардакова, Л.В.Занкова, В.В.Давидова, Г.С.Костюка і ін.

Суттєвих результатів було досягнуто вченими, педагогами та методистами Поддубко Л.М., Тименко В.П., Вдовченко В.І., Антонович Є.Б., Конишевою Н.М., Маліновською Л.П., які розробляли методичну літературу та навчальні посібники для впровадження основ дизайну у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи.

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок про те, що у сучасній початковій школі існують достатні умови для подальшого вивчення проблеми виховання людини, здатної до емоційно-оцінної і практично-творчої діяльності, спрямованої на організацію гармонійного предметного середовища, тобто для розв'язання проблеми інноваційного підходу до естетичного й трудового виховання дітей молодшого шкільного віку. Виходячи з аналізу наукових та практичних розробок, а також із актуальності проблеми дизайнерської освіти, можна стверджувати, що логіка педагогічної теорії і практики на сучасному етапі висуває до порядку денного абсолютно специфічне завдання: формування у дітей особливого типу мислення – «дизайнерського мислення». Саме керуючись ним як комплексом, що складається з особливої установки свідомості, оціночних суджень і способів творчої діяльності, людина може формувати в собі естетичне відношення до світу речей, створювати вироби власноруч з урахуванням законів гармонії та краси. Естетична виразність

повинна досягатися як результат послідовного здійснення конструкторського задуму. Усе вищевикладене зумовило вибір теми дослідження: **«Формування дизайнерського мислення молодших школярів на уроках трудового навчання».**

Об'єкт дослідження – процес трудового навчання і виховання молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку дизайнерського мислення молодших школярів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов розвитку дизайнерського мислення на уроках трудового навчання у початковій школі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження.
2. Дослідити реальний стан використання елементів дизайн-освіти у початковій школі.
3. Виокремити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку дизайнерського мислення молодших школярів на уроках трудового навчання.
4. Сформулювати методичні поради вчителям щодо розвитку дизайнерського мислення молодших школярів на уроках трудового навчання.

Методи дослідження:

- *теоретичні* – аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми, класифікація та систематизація теоретичних і дослідницьких даних;
- *емпіричні* – психолого-педагогічне спостереження, анкетування, аналіз продуктів творчої діяльності школярів, констатувальний етап педагогічного експерименту;
- *методи математичної обробки даних.*

Експериментальна база дослідження. Констатувальний експеримент проводився на базі 27 учнів третього класу закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №3 комунальної власності Жмеринської міської ОТГ Вінницької області.

Апробація результатів дослідження відбувалися шляхом виступу на:

1) звітній науково-практичній конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної (ВДПУ імені М.Коцюбинського, 23 квітня 2021);

2) V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю *«Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами»* (ВДПУ імені М.Коцюбинського, листопад 2021).

Наукові публікації з теми дослідження:

1. Чорна Л.В. Особливості формування дизайнерського мислення молодших школярів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів науково-практичної конференції. Випуск 4. Вінниця, 2021. С..

2. Чорна Л.В. Формування дизайнерського мислення молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10.С. 93-96.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

В наш час питання дизайну викликають неабиякий інтерес. До того ж широко розповсюджені й помилкові судження щодо змісту та форми такої діяльності. Здебільшого вони є дуже спрощеними або, навпаки, відірваними від реальної практики. В одному немає сумнівів: настав час дизайну. Узагальнюючи результати нашого дослідження можемо зробити такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми впровадження елементів дизайн-освіти у практику початкової школи показав розмаїття підходів до розвитку дизайнерського мислення, складність його природи, структури, шляхів та дозволяє стверджувати, що дизайнерське мислення зумовлює формування у дитини таких оціночних суджень і способів творчої діяльності, які визначають естетичне ставлення до світу речей та до оточуючої дійсності в цілому. Щоб краще зрозуміти сутність проблеми дослідження, ми детально вивчили основні компоненти дизайнерського мислення, зокрема: конструктивність, доцільність, варіативність та гнучкість, а також відчуття стилю та стильової гармонії.

На сьогоднішній день не існує єдиного визначення дизайн-мислення. Проаналізувавши навчально-методичну літературу, ми зупинилися на визначенні Ей Джі Лафлі, яке вважаємо найбільш влучним, зокрема: «Дизайн-мислення – це творчий спосіб мислення, націлений на створення нестандартних ідей, інновацій, предметів.

Дизайн-мислення – це процес орієнтований на створення кращого, зручнішого, кориснішого, пошук нових рішень для комплексних проблем з різних галузей.

Перед сучасною початковою школою стоїть завдання не до вивчення основних правил дизайну, а до ознайомлення учнів з певними елементами дизайну, а також на формування у них компетентностей у підході до вирішення різнопланових завдань.

2. З метою вивчення реального стану використання елементів дизайн-освіти у передовому педагогічному досвіді нами було проведено констатувальний експеримент, який складався з 2 взаємопов'язаних етапів. *Метою першого етапу* було вивчення передового педагогічного досвіду та методичної літератури з проблеми дослідження. *Метою другого етапу* - вивчення рівнів творчого розвитку молодших школярів. За результатами констатувального експерименту ми можемо зробити такі висновки:

1) Аналіз передового педагогічного досвіду засвідчив, що основи дизайн-освіти фрагментарно впроваджуються у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи як варіативні або профільні курси, розроблені для учнів 10-11 класів. Так, наприклад, на сьогодні Тименком В. та Вдовчинком В. розроблено навчально-методичні комплекси з профілю «Основи дизайну».

2) У місті Вінниці розвиток дизайнерського мислення молодших школярів можливий в умовах позашкільних навчально-виховних закладах освіти на базі яких функціонують різнопрофільні гуртки з дизайну, зокрема: гурток «Дизайн одягу», «Фітодизайн», гурток сучасного декору та ін..

3) Аналіз методичної літератури для вчителів початкових класів показав її майже абсолютну відсутність, зустрічаємо лише авторські розробки гуртків, які представлено у періодичних виданнях та літературу певного виду дизайну – дизайн інтер'єру, WEB-дизайн, фітодизайн і т.п.

4) Відповідно до визначених нами критеріїв ми виділили три рівні творчого розвитку молодших школярів: високий рівень (21%), середній рівень (43%) та низький рівень (36%), що засвідчує про недосконалість сучасної системи освіти щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів, хоча потенціал у цьому віці до творчої діяльності надзвичайно великий.

3. У ході роботи нами виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови розвитку дизайнерського мислення на уроках трудового навчання у початковій школі, зокрема:

1) впровадження у навчально-виховний процес трудового навчання молодших школярів основних правил дизайну;

- 2) врахування специфіки художньо-проектної діяльності молодших школярів;
- 3) забезпечення особистісно зорієнтованого характеру педагогічної взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі;
- 4) врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей у процесі опанування елементів дизайн-освіти;
- 5) оптимальне співвідношення теоретичної і практичної діяльності з використанням елементів дизайну на уроках трудового навчання;
- 6) забезпечення цілісності та системності формування дизайнерського мислення.

4. З метою перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов нами було розкрито методичні особливості розвитку дизайнерського мислення на уроках трудового навчання у початковій школі. Ми переконані в тому, що розвивати дизайнерське мислення молодших школярів можна шляхом «вкраплення» елементів дизайну у зміст уроків трудового навчання. Для цього ми визначили зміст теоретичних знань та практичних умінь, якими мають оволодіти молодші школярі в межах 1-4 класів. Визначили, що мета включення елементів дизайну передбачає: *інформаційного збагачення молодшого школяра, духовно-емоційного збагачення особистості, розвиток особистісних якостей, удосконалення практичних умінь та навиків учнів.*

Наскрізними змістовими лініями є колір, форма, лінія, конструкція, композиція, матеріали та інструменти. Тобто вчитель початкових класів має познайомити учнів з основами кольорознавства, формотворення, особливостями композиційної побудови, розширити спектр матеріалів, інструментів та технологій виготовлення. Крім того, ми переконані в тому, що зміст програм з трудового навчання мають бути наповнені такими двома компонентами, як: народна культура, оскільки правила створення предметного середовища мають історичні традиції, несуть в собі “закодовану” інформацію минулого; та природа, як середовище, в яке людина занурюється разом із своїм предметним світом, а також як джерело художніх, естетичних і

творчих ідей.

Наступним етапом був підбір оптимальних методів розвитку дизайнерського мислення. Ми акцентуємо увагу на основному, на нашу думку, методі формування дизайнерського мислення молодших школярів – конструюванні, аналізуємо його види та методику їх використання, а також наводимо приклади. Ілюструємо особливості використання методу творчих проєктів, ігрового методу, методів створення декоративних виробів (*мозковий штурм, синектики, метод фокальних об'єктів, метод електрики, аналогії*). Акцентуємо увагу на використанні групових та колективних форм організації навчально-виховного процесу, створенні сприятливої, творчої, емоційно насиченої атмосфери таких як: *прийом «INSERT», прийом «Ромашку Блума» або «Ромашку питань», майндмеппінг, сторітеллінг, метод 6 капелюхів, прийом «Бортовий журнал»*.

Для розвитку дизайнерського мислення важливе значення має використання вчителем наочних методів навчання, з метою збагачення художньо-естетичного досвіду молодших школярів, як основи для креативної трудової діяльності. Крім того, варто використовувати як репродуктивні так і частково-пошукові, а також творчі методи навчання.

В роботі ми представили добірку завдань для розвитку компонентів дизайнерського мислення, зокрема: конструктивності, доцільності, варіативності, гнучкості та відчуття стилю.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, а також передового педагогічного досвіду, власні спостереження дають нам право виділити такі методичні рекомендації вчителям початкових класів щодо розвитку дизайнерського мислення на уроках трудового навчання, зокрема:

1) варто використовувати спеціальні завдання для розвитку основних компонентів дизайнерського мислення: конструктивності, доцільності, варіативності та гнучкості мислення, а також на розвиток відчуття стилю; враховувати основні правила дизайну;

2) варто використовувати оптимальне співвідношення теоретичної і практичної діяльності з використанням елементів дизайну на уроках трудового навчання;

3) необхідно збагатити зміст предмету «трудове навчання» такими компонентами, як колір, форма, композиція, конструкція; та розширити спектр матеріалів, інструментів і технологій для їх обробки;

4) доцільно враховувати вікові, психологічні особливості учнів, а також їхні нахили, потреби та художньо-естетичний потенціал;

5) створювати на уроках трудового навчання творчу, естетично-емоційну атмосферу зацікавленості та захопленості;

6) використовувати оптимальні форми (групові, колективні, організацію конкурсів, виставок, презентацій, відео-екскурсій тощо), методи (ігрові методи, методи конструювання, творчих проектів, проблемні методи і т.п.) та засоби розвитку дизайнерського мислення молодших школярів.

7) забезпечення особистісно зорієнтованого характеру педагогічної взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі.

Виконана робота не вичерпує усіх аспектів піднятої проблеми, яка повинна мати продовження у дослідженнях, як теоретичного, так і методичного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anna Khilya, Olena Kolosova, Irina Sarancha, Natala Kazmirchuk Psychological and Pedagogical Readiness of Students for Professional Activities in an Inclusive Environment SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22 th -23 th, 2020. 363-373.
2. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання в школі. Запоріжжя: Відгук, 2012. 274 с.
3. Бияковська А. М. Особливості розвитку дизайнерського мислення молодших школярів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2019 року. / редкол.: О.П.Демченко, А.В. Хіля ; за заг. ред. О.А.Голюк. Випуск 2. Вінниця, 2019. С. 5-8.
4. Бияковська А. М. Формування дизайнерського мислення молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 3 березня 2020 р.) / за ред. О.А.Голюк ; ВДПУ ім. М. Коцюбинського,— Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 9. С. 93-96.
5. Большакова І. В. Розвиток критичного мислення. *Початкова освіта*. 2012. № 11. С. 3–7.
7. Браїлко Т.Б. Особливості мислення молодших школярів. Харків: «Ранок», 2014. 65 с.
9. Вітчинкіна К.О. Обґрунтування дизайну як творчої проектно-художньої діяльності. *Вісник ХДАДМ*. 2009. № 8. С. 23-27.
10. Вовк Л.П. Виховання у цілісному педагогічному процесі: навч.- метод. Комплекс К.: МП Леся, 2013. –376 с.
11. Вукіна Н. В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення: як його навчити. Харків: вид. Група «Основа»: «Тріада+». 2007. 112 с.

12. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П., Сущенко І. Критичне мислення: як цьому навчати: науково-методичний посібник. Харків: Книгоспілка, 2017. 190 с.
13. Galina Kit, Natalia Kazmirchuk TRAINING LEVELS OF THE PRE-SERVICE ELEMENTARY TEACHERS: UKRAINIAN EXPERIENCE Adult education in the perspective of change: innovations, technologies, forecasts 2021 С. 206-223.
14. Гейко І. М. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи. *Тема*. 2014. № 4. С. 22 - 23.
15. Глухих Н.А. Модельєри є дизайнер? *Вісник ХДАДМ*. 2005. № 1. С. 145 - 148.
16. Голікова О.П., Шевчук Т.А. Портрет спеціаліста: дизайнер. URL: <http://abiturient.iatp.org.ua/articles/article14.htm>
17. Грошовенко О. П., Казьмірчук Н. С., Вікарчук Н. Г. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проєктної діяльності //Імідж сучасного педагога. – 2021. – №. 1 (196). – С. 95-100.
18. Даниленко В.Я. Дизайн: підручник для студ. ВНЗ, які навчаються за спец. «Дизайн». Х.: Вид-во ХДАДМ, 2003. 320 с.
19. Демченко О.П., Стахова І.А., Давидова М.О., Лимар .Ю.В. Підготовка майбутніх педагогів до розвитку обдарованості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку засобами театралізації // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION : Proceedings of the International Scientific Conference, Rezekne, May 28th-29th, 2021 / Rezekne Academy of Technologies ; ed. V. Lubkina [and etc.]. – Rezekne, 2021. – Vol. II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. – P. 165–177.
20. Державний стандарт початкової освіти: Постанова КМУ від 21.02.2018р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
21. Дьюї Д. Психологія і педагогіка мислення. Вінниця: Лабіринт, 2016. 192 с.
22. Демченко О.П., Казьмірчук Н.С., Комарівська Н.О. Лідерство в соціальній обдарованості. *Освітнє лідерство: від теорії до практики* : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. – Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 87-104.
23. Дяченко О. М. Шляхи активізації дошкільнят *Питання психології*. 2004. №2. 8 с.
24. Єльнікова О. В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій. *Імідж сучасного педагога*. 2015. №3. С. 71-74.
25. Калініна Л. А. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа*. 2006. №3. 24 с.
26. Киричук О. В. Формування інтересу до навчання у молодших школярів.

М. : ВЛАДОС, 2014. 428 с.

27. Клустер Д. Що таке критичне мислення. *Педагогічний вісник*. 2015. №2. С. 3-5.
28. Ковтун Г.М. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Тема*. 2014. № 3/4. С. 22-23.
29. Колодій Т. Впровадження технології критичного мислення на уроках в початковій школі. К. : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
30. Колягін Ю.М. Ще раз про цікаве в навчанні молодших школярів. *Початкова школа*. 2012. №9. С. 69-70.
31. Комарівська Н.О. Наукові основи розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи на уроках української мови / Н.О. Комарівська, Т.В. Поповська // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали четвертої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. – Бердянськ, Вінниця, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачево, Полтава, Умань, Херсон. – Вип. 6. – 2019. – С. 77-79.
32. Комарівська Н.О. Розвиток словесної творчості в контексті наступності : дитячий садок-школа / Н.О. Комарівська, А.С. Чернятинська // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали четвертої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. – Бердянськ, Вінниця, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачево, Полтава, Умань, Херсон. – Вип. 6. – 2019. – С. 325-327
33. Конишева Н.М. Методика трудового навчання молодших школярів. Основи дизайноосвіти: навч. посібник для студ. середовищ. пед. навч. Закладів. М. : Академія, 2009. 192 с.
34. Конишева Н.М. Методика трудового навчання молодших школярів. Основи дизайн-освіти: навч. посібник для студ. середовищ. пед. навч. Закладів. М. : Академія, 2009. 192 с.
35. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення. К. : Плеяди, 2016. 220 с.
36. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.
37. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.: дис. ... доктора пед. наук : [спец.] 13.00.04 – "Теорія і методика професійної освіти" ; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені Івана Зязюна, НАПН України. Київ 2020.

571 с.

38. Ланда Л. Вміння думати. Як цьому навчити? / Людмила Ланда. Х. : Книгоспілка, 2015. 64 с.
39. Лідтке Ж, Огілві Т. Думай як дизайнер. Дизайн-мислення для менеджерів. Манн, Іванов і Фербер, 2014. 240 с.
40. Макарова Е.В. Програма студії дизайну: посібник для педагогів. Іжевськ, 2007. 182 с.
41. Малиновська Л.П. Питання формування дизайнерського мислення на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах. Тернопіль, 2003. 265 с.
42. Марущак О.В., Савчук І.В., Казьмірчук Н.С. Дизайн у системі професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. вип. 50. С. 322-326.
43. Марущак О. В., І. В. Горбенко, Д. К. Ключенок. Дизайн як проектна складова підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2014. вип. 38.С. 339-344.
44. Mozgalova, N. G., Baranovska, I. G., Hlazunova, I. K., Mikhalishen, A. V., & Kazmirchuk, N. S. (2021). Methodological foundations of soft skills of musical art teachers in pedagogical institutions of higher education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 317-327.
45. Науково-теоретичні основи формування дизайнерського мислення URL: <http://www.kitaphana.kz>
46. Natalia Kazmirchuk, Iryna Baranovska, Nataliia Mozgalova, Olga Shcholokova, Vadym Podorozhnyi. METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHER TRAINING FOR THEATRICAL ACTIVITIES WITH PUPILS. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 28th-29th, 2021. 235-246.
47. Підласий І. П. Як підготувати ефективний урок. К. : Освіта, 2013. 257с.
48. Полуянов Ю.А. Перспективи реалізації ідей Л. С. Виготського в дитячій художній творчості. *Питання психології*. 2001. № 5. С. 34-37.
49. Пометун О. І., Сущенко І.М. Основи критичного мислення: метод. посіб. для вчителів. Дніпро: ЛІРА, 2016. 156 с.
50. Пометун О. І., Пироженко. Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. К. : А.С.К., 2014. 192 с.
51. Поліщук Ю.В. Формування елементарного дизайнерського мислення особистості молодшого школяра як напрямок професійної діяльності. *Учитель початкової школи*. № 5. 2017. С.13-16.

52. Пряникова В. М. Декоративне панно з клаптиків. *Початкова школа*. 2004. № 2. С. 24-27.
53. Распопова Т.В. Розвиток креативного мислення учнів молодших класів за допомогою дидактичної гри. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 6. С. 2-11.
54. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. К. : Магістр-5, 2007. 255 с.
55. Словник іншомовних слів URL: <http://dic.academic.ru/>
56. Степаненков М. Педагогіка: навч. посіб. К: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2015. 448 с.
57. Степаненко Г.В. Принципи організації художньо-творчої діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 9-12.
58. Стіл Д., Мередіт К., Темпл Ч. Розвиток критичного мислення в навчанні різних предметів: навч. посіб. К. : Інтелект, 2015. 76 с.
59. Тамберг Ю. Як навчити дитину думати: навч. Посіб. К. : Знання, 2014. 320 с.
60. Терно С.О. Розвиток критичного мислення. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2017. № 4. С. 5-13.
61. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
62. Філь В. Особливості критичного мислення молодших школярів. К.: Основа, 2014. 407 с.
63. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: колективна монографія / Н.М. Бібік, М.С. Вашуленко, В.О. Мартиненко. Київ: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
64. Художнє конструювання в початковій школі частина 2 URL: <http://www.coolreferat.com/>
65. Шелестова Л.В. Методики діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі *Освіта та розвиток обдарованої особистості* № 11 (30) /11/2014. С. 38-43.
66. Шимон Л. П. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів. *Вісник ЖДУ ім. І. Франка*. 2009. № 44. С. 1–3.
67. Шість капелюхів мислення Де Боно URL: http://metodichka.at.ua/interactiv_upr/30shist-kapel-uhiv_de_bono.html
68. Шмагало Р.Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ- середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції: Львівська національна академія мистецтв. Л., 2005. 56 с.
69. Ярош Г.О. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології розвитку критичного мислення. Х. : Основа, 2015. 240 с.